

**Тақризи**  
**муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Мустаҷобова Рудоба Муқаррамшоевна**  
**дар мавзӯи «Хусусиятҳои мавзӯӣ ва ҳунарии ашъори ватандӯстонаи**  
**Камол Насрулло» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои**  
**филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.01.01 – Адабиёти тоҷик. -Душанбе, 2020, 176**  
**саҳифаи чопи компютерӣ.**

Адабиёти муосири тоҷикӣ дар замони Истиқлолият ба дастовардҳои назаррас ноил гардид, ки ин тозақориҳо дар шакл, мавзӯ ва мундариҷаи осори бадеӣ ба назар мерасад. Дар ин давра шоирону нависандагони зиёд ба сахнаи адабиёт ворид гардида, бештар ба баёни ормонҳои миллӣ, андешаҳои умумибашарӣ, мавзӯҳои ҷовидонии адабиёт ва ашъори ватандӯстона пардохтанд. Яке аз чунин шоирони пешгом Камол Насрулло аст, ки сарояндаи муваффақи ашъори ватандӯстона дар адабиёти муосири тоҷикӣ мебошад, ки аз ибтидои фаъолияти эҷодӣ то ҳоло дар қатори дигар мавзӯҳо ба сурудани ашъори ватандӯстона машғул аст ва маҳз ҳамин қисмати эҷодиёти ӯ мавзӯи рисолаи таҳқиқотии Мустаҷобова Рудоба Муқаррамшоевна интихоб шудааст. Ашъори ватандӯстонаи Камол Насрулло дар жанрҳои суннатӣ, чун ғазал, маснавӣ, қитъа, мусаммат, мустазод, манзума, достон, рубоӣ, дубайтӣ, шеърҳои нимой, шеърҳои сапед ва қолиби озод эҷод шудаанд.

Навиштани чунин диссертатсияҳои хуб, ки фарогири масъалаҳои таҳлили рӯзгору осори шоирон ва нависандагони муосири тоҷикӣ, ки паҳлӯҳои эҷодиёташон ба таҳлилу таҳқиқи монографӣ фаро гирифта нашудааст, аз ҳар ҷиҳат муҳим аст, чунки солҳои охир дар таҳқиқи чунин проблемаҳо нақди адабӣ ва адабиётшиносии тоҷикӣ каме сахлангорӣ дорад. Аз ин рӯ, чунин диссертатсияҳои хуб ин ҳолигоҳро пур карда метавонанд. Диссертатсия аз муқаддима, се боб, даҳ фасл ва хулосаву китобнома фароҳам омадааст. Дар муқаддима масъалаҳои аҳамият, пешинаи таҳқиқот, зарурат, ҳадаф, усули таҳқиқот, сарчашмаҳо, предмети таҳқиқ, моҳияти назарӣ ва амалии таҳқиқот,

масъалаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда бо як тартиби муназзами илмӣ нигошта шудаанд.

Диссертатсияи Мустаҷобова Рудоба Мукаррамшоевна ба таҳқиқи се қисмати муҳими рӯзгору осори Камол Насрулло бахшида шудааст, ки ин қисматҳо унвони се боби диссертатсия гардидааст:

1. Ҳаёт ва фаъолияти эҷодии Камол Насрулло.

2. Хусусиятҳои мавзӯии ашъори ватандӯстонаи Камол Насрулло.

3. Мухтассоти ҳунарии ашъори ватандӯстонаи Камол Насрулло, ки дар се боб ва даҳ фасл равону муназзам таҳқиқ шудаанд.

Дар боби якуми диссертатсия «Ҳаёт ва фаъолияти эҷодии Камол Насрулло», ки аз панҷ фасл фароҳам омадааст, масъалаҳои рӯзгор ва осори Камол Насрулло, даврони таҳсилот, оғози фаъолияти эҷодӣ, вуруди шоир ба муҳити эҷодӣ, фаъолият дар самтҳои ғайриэҷодӣ ва таснифоту таълифоти ӯ ба риштаи таҳқиқ фаро гирифта шудаанд. Зарур ба таъкид аст, ки то иншои диссертатсияи Мустаҷобова Рудоба Мукаррамшоевна роҷеъ ба паҳлӯҳои рӯзгору осори Камол Насрулло мақолаҳо ва гузоришҳои рӯи чоп омада буданд, вале чунин як назари муназзами таҳқиқотии хронологӣ, ки ҷанбаҳои гуногуни рӯзгори шоирро чунин дақиқ ва муназзам фаро гирифта бошад, ба назар намерасид. Аз ин хотир, диссертант тавонистааст, ки ин масъалаҳоро бо як қиддияти том ба таҳқиқ гирад ва ҳал намояд.

Камол Насрулло шоири навгӯ ва навҷӯ аст, ки ҳамвора дар паи ҷустуҷӯи тасвир ва андешаҳои тоза аст, ки ин хусусият дар ҳар маҷмӯаи ашъори шоир ба назар мерасад. Муаллифи диссертатсия ҳамаи маҷмӯаи ашъори шоирро, ки дар солҳои гуногун (аз соли 1978 сар карда, то ҳоло) нашр шудаанд, як-як таҳқиқи оморӣ карда, вежагиҳои онҳоро баён кардааст, ки дар ин китобҳо чанд шеъри суннатӣ ва дар услубҳои нави нимоӣ навишташуда ҷой гирифтаанд, ки аз амали хуби унвонҷӯӣ дарак медиҳад. Муайян кардани ҳамаи анвои шеърии Камол Насрулло, ки муаллифи диссертатсия анҷом додааст, аз муҳассаноти кори ӯст, ки

заминаи хуб ба таҳқиқоти ҷомеи ояндаи адабиётшиносии тоҷикӣ шуда метавонад.

Камол Насрулло шоир аст ва дар баробари шоирӣ ба навиштани мақолаҳо дар қисмати нақди адабӣ, дар назму наср машғул гардидааст, ки роҷеъ ба хусусиятҳои эҷодии адибон – М.Турсунзода, Б.Раҳимзода, Ф.Ансорӣ, Т.Пӯлодӣ, У.Рачаб, А.Сафар, М.Шералӣ, Л.Шералӣ, Б.Собир, М.Файзалӣ, М.Бахтӣ, С.Шохзода, Ш.Бунёд ва дигарон мақолаҳои хуб нигоштааст. Инчунин, китоби «Шахписари Хайём»-ро низ дар боби хизмати бузурги Лоиқ Шералӣ дар адабиёт навиштааст, ки дар он китоб «вежагиҳои шеъри Лоиқ, хизмати мондагори ӯ дар шеъри муосири тоҷик, дастовардҳои шоирона, навоарӣ ва саҳми бузургу табаддулоти эҷодии ӯ дар сохтор ва забони шеъри имрӯз сухан меравад» (дисс. саҳ.40). Яъне, дар баробари фаъолиятҳои адабӣ корҳои таҳқиқотӣ-пажӯҳишии Камол Насруллоро низ муаллифи диссертатсия ба таҳқиқ гирифтааст, ки дар муайян кардани корҳои эҷодӣ ва фаъолияти пажӯҳишии ӯ аз амалҳои шоистаи унвончӯй аст. Аз таҳқиқоти Мустаҷобова Рудоба Мукаррамшоевна бармеояд, ки Камол Насрулло то кунун 21 маҷмӯаи ашъор ба таъъ расонидааст, ки аз ин миқдор 17 маҷмӯа ба забони тоҷикӣ, 2 китоби шеър ба хатти ниёкон ва 2 китоби тарҷумаи ашъор ба забони русӣ мебошанд. Як сифати хуби кори таҳқиқотии унвончӯй дар он аст, ки ӯ дар фасли панҷуми боби якум таркиби ҳамаи маҷмӯаҳои ашъори шоирро таҳқиқи омӯрӣ кардааст, ки дар ин маҷмӯаҳо чанд шеъри суннатӣ ва чанд шеъри нави нимоӣ ва шомлуӣ мавҷуданд ва дар кадом жанри адабӣ таълиф шудаанд.

Боби дувуми диссертатсия «**Хусусиятҳои мавзӯии ашъори ватандӯстонаи Камол Насрулло**» унвон дорад ва аз ду фасл ва ҳашт зерфасл фароҳам омадааст. Дар ин боб унвончӯй мавзӯҳои ашъори ватандӯстонаи шоирро ба фаслҳои «Мавзӯи ватан ва ватандӯстӣ дар ашъори Камол Насрулло», «Ватан, ватандӯстӣ ва ифтихори миллӣ», «Бозтоби рӯйдодҳои ҷанги шаҳрвандӣ ва оқибатҳои он», «Васфи ватан дар манзумаи - Ман ту ҳастам, Тоҷикистон», «Ибтикороти шоир дар



ватансарой», «Мавзӯи ваҳдати миллӣ ва Истиклоли давлатӣ дар ашъори Камол Насрулло», «Муқаддасоти миллӣ ва сахнаҳои тақдирсоз» ва «Анъана ва маросимҳои мардумӣ» ҷудо карда, таҳлил ва таҳқиқ кардааст.

Нуктае маврид ба зикр аст, ки навиштани ашъори ватандӯстона дар эҷодиёти Камол Насрулло ба ду давра мансуб аст: 1. Давраи тобеияти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Иттиҳоди Шӯравӣ. 2. Давраи Истиклолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар ҳар ду марҳила Камол Насрулло ашъори хуб сурудааст, вале намунаи шеърҳои дар замони Истиклолият эҷодкардаи ӯ гармтару пурмуҳаббатанд.

Дар ин фаслу зерфаслҳо унвонҷӯӣ муайян кардааст, ки Камол Насрулло дар маҷмӯъ 185 шеър ба мавзӯи ватандӯстӣ эҷод кардааст, ки: «Ҳар кадом аз муҳаббату самимият ва эҳтироми вижаи адиб нисбат ба маъвои дилангезаш башорат медиҳад. Шоир дилбастагии хешро ба меҳан, муқаддасоти миллӣ, Ваҳдат, Истиклолият ва дигар рӯйдодҳои муҳиму тақдирсози таърихи муосири халқи тоҷик иброз намуда, аз ҳар вачаб хок ва ҳар қатра оби он, табиату сарватҳои бебаҳояш шукргузорӣ менамояд» (дисс.саҳ.43).

Инчунин, дар ин фаслу зерфаслҳои боби дувум унвонҷӯӣ намунаҳои зиёди ашъори ватандӯстонаи Камол Насрулло ба таҳлил гирифта, садоқату вафодории шоирро ба Ватани азизаш – Тоҷикистон нишон додааст. Дар ин фаслҳо шеърҳои машҳури «Тоҷикистонро дигар қисмат макун», «Эй шимолӣ, эй ҷанубӣ», «Нишаста Фаридун», «Охири ӯмедӣ миллат», «Дог», «Озодӣ чист?», «Ватани тоҷик», «Зангӯлаи фарёд», «Мо тоҷиконем», «Чист Роғун?», «Парчами Тоҷикистон», «Наврӯз муборак» ва ғайра, ки андешаҳои ватандӯстонаи шоирро ба кулӣ фаро мегирад, таҳлил ва таҳқиқи хуби адабиётшиносӣ шудаанд, ки дастовардҳои муҳаққиқ ҷолиби тавачҷуҳанд.

**Боби сеюми диссертатсия «Муҳтассоти ҳунарии ашъори ватандӯстонаи Камол Насрулло»** ном дорад ва аз се фасл фароҳам омада, дар ин боб асосан масъалаҳои поэтикии ашъори ватандӯстонаи шоир ба

таври мушаххас ба таҳқиқ фаро гирифта шудаанд. Камол Насрулло шоири хунармандест, ки аз технологияи шеъри суннатӣ ва муосир ба хубӣ огоҳ аст. Яке аз хусусиятҳои барҷастаи шеъри Камол Насрулло он аст, ки ба хонанда рӯҳияи баланди инсонӣ ва мавқеи қавии шаҳрвандиро ҳамвора ташвиқ мекунад, барояш эътимод ба худ ва ояндаро тарғиб менамояд. Шеъри Камол Насрулло ба андешаи муаллифи диссертатсия: «Табъи хонандаро болида мегардонад, ўро дар ҷодаҳои зиндагӣ раҳнамоӣ мекунад, рӯҳияи баланди ватанпарастӣ ва инсондӯстӣ ҳамеша дар он эҳсос мешавад. Ин яке аз хусусиятҳои вижаи эҷодиёти ўст, ки қимати бадеии хунариро боло мебардорад» (дисс.саҳ.125).

Дар **фасли 3.1. «Забон ва тарзи баён»** унвонҷӯӣ ба таври мушаххас дороиҳои забонӣ ва тарзи баёни ашъори ватандӯстонаи Камол Насрулло ба пажӯҳиш гирифтааст. К.Насрулло шоири тозасухани ҳамқадами замон аст. Ҳарчанд дар забони ашъори ватандӯстонааш вожаҳову таъбирҳои суннатӣ зиёд корбаст мешаванд, вале ў аз баён ва истифодаи вожаҳои нав ва модерн дар ашъораш низ фаровон сари кор мегирад. Мисол: «Накҳати хандаи гул»:

Нусрати оби равонро бар равонам ҳадя кун,  
Накҳати як хандаи гулро ба ҷонам ҳадя кун.

Ва:

«Як кабудӣ покӣ»:

Болҳои нусратамро завқи маънӣ муттакоств,  
Як кабудӣ покии ин осмонам ҳадя кун., ва гайра.

Дар ин фасл унвонҷӯ асосан дар истифодаи вожаву таъбироти нав, нигоҳи нави шоир ба ашъ, қолибҳои нав, тарзи баён, равшании баён, тасвирҳои тоза, тобишҳои маъноӣ, шеваи ироаи паём дар ашъори ватандӯстонаи шоир ҷусторҳо карда, ба таҳқиқи 6 шеър: 2 ғазал ва 4 пораҳои шеъри нимой иктифо кардааст.

**Фасли 3.2-и боби 3 «Ибдооти шоирона»** унвон дорад ва дар ин ҷо унвонҷӯӣ масъалаи ҷусторҳои тозаи шоиронаро дар ашъори ватандӯстонаи Камол Насрулло ба пажӯҳиш гирифтааст ва таҳлилро аз

китоби «Дар оғӯши хазонрез» бо овардани шеъре оғоз мекунад, ки бо байти:

Дар ҳама полезҳои Механи ман,

Ишқ мерӯяд, муҳаббат мешукуфад., сар мешавад ва аз ҳамин як шеър ибдооти шоиронаро дар вожаву таъбирҳои «рӯидани ишқ», «шукуфтани муҳаббат», «ханда коштан», «борони муҳаббат гардидану боридан», «то ки рӯяд ишқ», «дари меҳру сафоро кушодани субҳ», «оғӯши вафоро кушодани сулҳ», «хаймаҳои роз дар осмон», «изҳори ишқ кардани офтоб», «аз лаби рӯд рехтани тароват», «аз лаби ҳар ғунча хандидани саодат», «дарахти бовар будани қомати мардон», «намои ишқ доштани ҳар гиёҳ», «гуссаҳои интизоронро шустани абр» ва ғайра ҷудо карда, таҳлил кардааст, ки таъбирҳои наву зебои шоиронаанд.

Дар чанд шеъри дигари Камол Насрулло унвонҷӯӣ тозақорихоро дар ифодаҳои: «гиря хандон асту дард рақсон», «ҷӯяки оби зулол дар суроғи офариниш», «як табассум зебо кардани зиндагӣ», «давоми рӯдҳои зулол будани дастҳо», «рӯйҳо чун чароғи шодӣ», «рӯзҳо чун парчами озодӣ», «аз лаби ҷу рехтани паёми ваҳдат», «рехтани хобҳо ба лаби ҷӯ» ва ғ. дарёфтааст, ки шоир ҳам дар шеърҳои суннатӣ ва нимоиву шомлуии худ эҷод кардааст.

Ибдооти шоиронаи Камол Насрулло на дар қолибҳо, балки нигоҳу назари нави шоир ба ҳодисаву манзараҳои зиндагӣ, дар истифода ва эҷоди таъбирҳои нави шоирона, таъбирҳои имрӯзии шеър ва тарзи баёни модерн ифода меёбанд. Дар маҷмӯъ, таъбирҳои тозаи шоирро унвонҷӯӣ ба сурати зерин гулчин кардааст, ки дар натиҷаи таҳқиқ дарёфтааст: «болҳои бегуноҳӣ, анкабути хирс, дардҳои маҳбус, таҳхонаҳои бечуръатӣ, меоди сапеда, оинаи булӯрини шабнамҳо, субҳи нопухта ҷу себ, тунд ба дандон задани субҳ, гурехтан то паси табассуми як гул, даҳлезии шаби пурситора, фурудгоҳи таманно, нӯшидани нигоҳ» (дисс.саҳ.147).

**Фасли 3.3. «Истифодаи санъатҳои бадеӣ»** ном дорад. Камол Насрулло ҳамчун шоири бомаҳорат дар ашъори худ аз санъатҳои бадеии



лафзӣ ва маънавӣ фаровон истифода кардааст, ки унвонҷӯй дар ин фасли диссертатсия намунаи санъатҳои лафзӣ ва маънавиро дар мисоли таҷнис (бо намунаҳои таҷниси солим, таҷниси ноқис, таҷниси зоид, таҷниси мураккаб), иштиқоқ, талмех, мутақод (д), ташхис, саволу ҷавоб, ташбеҳ, истиора, такрор, киноя, ирсоли масал, тасвир, мурутунназир бо овардани мисолҳои зиёд таҳқиқ кардааст.

Хулосаи таҳқиқ дар 7 саҳифа ҷамъбаст гардидааст, ки натиҷагирӣ хуб аз фаслу бобҳои мавзӯи таҳқиқшаванда мебошад.

Ҳар се боби диссертатсияи Мустаҷобова Рудоба Мукаррамшоевна муқаддимаи мушаххас дорад, ки ба ҳадафҳои масъалаҳои таҳқиқшаванда ошно мекунад ва бобҳо хулоса ва натиҷагирӣ низ шудаанд. Дар диссертатсия ҳангоми таҳқиқи масъалаҳо андеша ва таҳлилҳои муаллиф бештар аст, ки фазои таҳқиқро дуруст муайян мекунад ва аз назари хуби пажӯҳишии унвонҷӯй дарак медиҳад. Диссертатсияи Мустаҷобова Рудоба Мукаррамшоевна ба забони равони илмӣ навишта шуда, баҳсҳои унвонҷӯй ҷолибанд ва аз қорҳои таҳқиқотии тоза ба ҳисоб меравад.

Диссертатсияи Мустаҷобова Рудоба Мукаррамшоевна бартариҳо ва дастоварди зиёд дорад, аммо баъзе ноҷӯриҳо ба назар расиданд, аз ҷумла:

1.Фаслҳои 1.1, 1.2, ва 1.3-и боби якуми диссертатсия бештар хусусияти публицистӣ гирифтаанд.

2.Дар боби якуми диссертатсия ба ҷои таҳлил бештар баёни мавзӯъ ва нақл ба назар мерасад.

3.Дар номгузориҳои фаслҳои боби дувуми диссертатсия, ки аз 2 фасл ва 8 зерфасл фароҳам омадааст, мафҳумҳои алоқаманд ба ватану ватандорӣ ба такрор зикр шудаанд.

4.Унвонҷӯй дар фасли 3-и боби 3-и диссертатсия «Истифодаи санъатҳои бадеӣ» (саҳ.149) таъкид мекунад, ки: «...дар шеъри Камол Насрулло санъатҳои зиёди лафзӣ ва маънавӣ фаровон қорбурд шудаанд. Аз рӯи тартиби қабулшуда аввалан аз истифодаи чанд намунаи санъатҳои асосии лафзӣ мисол меорем». Аммо дар ин фасл санъатҳои

лафзӣ ва маънавӣ омехта шудаанд. Ташбеҳ, талмех, истиора, ирсоли масал, киноя санъатҳои маънавиянд, на лафзӣ.

5. Дар диссертатсия поэтикаи ашъори ватандӯстонаи Камол Насрулло камтар баррасӣ шуда, мавзӯҳои ашъори ватандӯстона бештар таҳлил ва таҳқиқ шудаанд.

7. Ғалатнависӣҳо дар сах. 3, 19, 23, 36, 127, 163, 168 ва такрори андеша дар сах. 9, 33, 42, 74, 87 ба назар мерасад.

Камбудиҳои мавҷуд рафъшавандаанд. Дар умум, диссертатсияи Мустачобова Рудоба Мукаррамшоевна дар мавзӯи «Хусусиятҳои мавзӯӣ ва ҳунарии ашъори ватандӯстонаи Камол Насрулло» кори анҷомёфтаи илмӣ буда, бо дастовардҳо ва натиҷагирӣҳо ба талаботи Комиссияи Олии Аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон пурра ҷавобгӯст ва унвонҷӯӣ барҳақ сазовори дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.01.01 - Адабиёти тоҷик мебошад. Автореферат ва мақолаҳои ҷопкардаи муаллиф муҳтавои асосии диссертатсияро инъикос менамоянд.

**Мукарризи расмӣ: д.и.ф., профессори  
кафедраи назария ва таърихи адабиёти**

**ДДОТ ба номи Садриддин Айни**

**Тел: (992) 935314408; (992) 987600143**

**E mail: [Vafo\\_1965@mail.ru](mailto:Vafo_1965@mail.ru)**



**Элбоев В.Ч.**

**Имзои д.и.ф., профессор Элбоев В.Ч.-ро**

**тасдиқ менамоям:**

**Сардори Раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси**

**ДДОТ ба номи Садриддин Айни**



**Назаров Д.К.**

*2.12.2020*